

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Institutionaliseret Frygt?

- En analyse af den danske lov om familiesammenføring

Författare: Hans Monrad Graunbøl
Uppsats: Soc 344, 41-60
Vårterminen 2004
Handledare: Ann-Mari Sellerberg

Abstract

Författare: Hans Monrad Graunbøl

Titel: Institutionaliseret frygt? – en analyse af den danske lov om familiesammenføring

Uppsats Soc 344, 41-60 p

Handledare: Ann-Mari Sellerberg

Sociologiska institutionen, vårterminen 2004

Denne opgave er en analyse af, hvordan en kulturel forankret forestilling om et befolkningssegments livsform udmønter sig i retslige sanktioner. Med udgangspunkt i den danske lov om familiesammenføring, belyser jeg denne problemstilling ud fra en række teoretiske indgangsvinkler.

Det parlamentariske flertal bag loven om familiesammenføring understreger, at alle er lige for loven og intentionen ikke er at ramme en gruppe lovlydige borgere, men at bekæmpe tvangs- og proformaægteskaber. Analysen viser dog, at især danskere med en anden etnisk baggrund end dansk er dårligere stillet mht. at opfylde de regler som lovgivningen udstikker. Der findes derfor et misforhold mellem officielle tilkendegivelser omkring lovgivningens konsekvenser sammenholdt med faktiske forhold.

Lovgivningen afspejler, ifølge Helle Rytkenon(2003), europæernes og danskernes historiske og kulturelt forankrede forhold til den muslimske anden, dvs. forestillingen om muslimsk (orientalsk) kultur og levevis. Ved hjælp af teoridannelser omkring frygt- og risikosamfundet, er jeg i stand til at kæde lovgivningens kulturelle baggrund, sammen med en diskussion om, hvorvidt omstændigheder omkring lovgivningen kan betegnes ud fra frygt- og risikoparadigmer. Analysen viser, at det danske frygt- og risikosamfund afspejler en kultur- og værdikamp (debat), hvor den muslimske anden og dennes levevis stigmatiseres og sanktioneres. Loven om familiesammenføring har på den ene side nogle konkrete konsekvenser for en bestemt befolkningsgruppe, men er samtidig kittet i danskernes selvforståelse. Lovgivningen kan i denne sammenhæng betragtes som et socialt ritual, hvis formål er at ekskludere og integrere national selvforståelse.

Nyckelord: Loven om familiesammenføring, identitetskamp, frygt-risiko samfund, socialt ritual

1.0 Indledning

2.0 Teoretiske udgangspunkter

- Funktionsteori og Merton
- Postkolonialisme
- Frygt- og risikodiskurser

3.0 Empirisk forankring

- Organisationer og interviews
- Officielt kildemateriale

4.0 Loven om familiesammenføring

- Funktioner og dysfunktioner
- Manifeste og latente funktioner
- Sammenfatning og diskussion af funktionsanalyse

5.0 The almost European Other; “the muslim”

- Statsautoriseret ægteskab
- Den muslimske anden

6.0 Frygt/risiko samfundet

- Den kontrafaktiske fortolkning
- Risikoen og truslen mod danskernes identitet
- Moralsk panik
- Institutionaliseret frygt

7.0 Sammenfatning og refleksioner

8.0 Referencer og kildemateriale

9.0 Modeller

Under et besøg i Danmark i april 2004, nægtede Europarådets menneskerettighedskommissær Alvaro Gil-Robles, direkte opfordret af ministeren for flygtninge og indvandrere Bertel Haarder, at blåstempe de danske udlændingeregler (Ritzau, 17. april, 2004). Kommissæren var i Danmark for at indsamle materiale til en rapport og specielt den reviderede danske udlændingelov var genstand for en del opmærksomhed. I den reviderede lovgivning findes bl.a. et antal skærpede krav til familiesammenføring. Motivationen for ændringen af lovgivningen er, fra regeringen og det parlamentariske flertal bag loven, begrundet i en begrænsning af tvangsægteskaber, blandt den fortrinsvis nydanske del af den danske befolkning. Af udlændingestyrelsens faktablad om familiesammenføring fremgår det, at opholdstilladelse til en udenlandsk ægtefælle kan bevilges, hvis en række krav er opfyldt. (Udlændingestyrelsen., 2003).

- *Krav til ægteskabet:* Der kan kun bevilges tilladelse til familiesammenføring hvis udlændingestyrelsen vurderer, at ægteskabet er indgået ved begge parter frie vilje. Derudover skal ægteskabet indgås af personer over 24 år, for at det kan kendes gyldigt.

- *Tilknytningskrav:* udlændingestyrelsen vurderer i hver enkelt sag, om parrets samlede tilknytning til Danmark er større end tilknytningen til et andet land. Loven er dog revideret d. 1. januar 2004. Således skal personer som har haft dansk statsborgerskab i over 28 år eller personer med 28 års dansk statsborgerskab ikke længere vurderes ud fra tilknytningskravet.

- *Bolig og forsørgerkrav:* Den danske statsborger skal kunne forsørge den udenlandske part og skal kunne stille en bankgaranti. Personen må ikke modtage sociale ydelser i mindst 2 år før opholdstilladelse til den udenlandske ægtefælle bevilges. Den danske statsborger skal endvidere have råderetten over en lejlighed på et vist antal kvadratmeter.

Det parlamentariske flertal bag lovgivningen har tilkendegivet at loven ikke antager et diskriminatorisk islæt overfor ikke etniske danskere. Lovgivningen er altså fra officielt hold legitimeret i det forhold: At alle er lige for loven uanset deres etniske baggrund. Jeg vil søge at påvise at denne lovgivning ikke bare forhindrer tvangs- og proformaægteskaber, men at den, trods tilkendegivelser om det modsatte, rammer danskere med anden etnisk baggrund end dansk hårdere end etniske danskere. En funktionsanalyse af loven om familiesammenføring sammenholder de officielle holdninger til og tilkendegivelser omkring konsekvenserne af lovgivningens implementering med faktiske forhold.

Men loven om familiesammenføring har ikke bare nogle praktiske konsekvenser for en relativ stor del af den danske befolkning. Helle Rytikonens afhandling (2003) forklarer, hvorledes lovgivningen er et udtryk for et europæisk forhold til og kamp for sin egen identitet og, hvordan den ”muslimske anden” er en del af denne identitetskonstruktion. Det interessante i denne sammenhæng er, hvorledes forestillingen om dansk identitet og livsform skabes ved en stigmatisering af den muslimske anden og forestillingen om dens levevis. Jeg vil på denne baggrund diskutere, hvorvidt lovgivningen i virkeligheden er et socialt ritual, med det formål et skabe social kohæsion omkring danskernes opfattelse af sin egen identitet.

Den muslimske anden er dog ikke kun et led i ovenstående identitetskonstruktion. Forestillingen om eller billedet af den muslimske anden og dennes levevis opfattes som en risiko, hvilken etniske danskere frygter. Det grundlæggende spørgsmål bliver herefter, hvorledes et sådant billede opstår. Efter min opfattelse, kan teoridannelsen omkring frygt- og risikosamfundet belyse, hvorledes en gruppe af mennesker eller en forestilling om disse, opfattes som en risiko eller bliver genstand for frygt. Med udgangspunkt i førnævnte teoridannelser vil jeg bl.a. diskutere om loven om familiesammenføring er et udtryk for kontrafaktisk fortolkning, dvs. hvorvidt sanktionerne mod den muslimske anden står mål med den reelle risiko. Loven kan med dette udgangspunkt måske betragtes som institutionaliseret frygt.

2.0 Teoretiske udgangspunkter

Selve loven om familiesammenføring er ikke behandlet og problematiseret på et videnskabeligt niveau i nævneværdig grad. Der har dog været talrige rapporter, bekendtgørelser og avisartikler om den danske udlændingepolitik generelt, men Helle Rytikonens afhandling (2003) står alene, som et eksempel på, hvorledes man med afsæt i denne lovgivning kan problematisere konsekvenserne af og baggrunden for denne lovgivning. Den manglende forskning med udgangspunkt i loven om familiesammenføring kan bero på, at de seneste og mest indgribende stramninger af loven om familiesammenføring først trådte i kraft i juni 2002. Denne tidsfaktor er sandsynligvis den mest indlysende årsag til manglende forskning i netop dette fænomen.

Denne opgaves analyseafsnit falder i tre dele med hver sit teoretiske udgangspunkt. Første del består af en funktionsanalyse af loven om familiesammenføring med afsæt i Mertons begrebsapparat. Ved at kaste lys over de konsekvenser, utilsigtede som utilsigtede og uerkendte som erkendte, som lovgivningen medfører, dannes basis for anden og tredje del af analysen. Mertons

begrebsapparat mener jeg er velegnet til dette formål, men det kræver dog en diskussion af nogle metodologiske problemstillinger.

Anden del af analysen er baseret på Rytikonens afhandling og det er min hensigt at fremhæve og diskutere nogle af de konklusioner og antagelser, som hun når frem til. For at føre en sådan diskussion er det nødvendigt at belyse hendes teoretiske forankring. Hvor funktionsanalysen altså afdækker konsekvenser og motivationen for lovgivningen, vil anden del af analysen behandle nogle af disse resultater ud fra andre teoretiske udgangspunkter og forudsætninger. Tredje og sidste del af analyseafsnittet bygger videre på nogle af de konklusioner jeg fremhæver i første og anden del. Jeg vil med udgangspunkt i teorier omkring risiko/frygtsamfundet belyse de problemstillinger som fremhæves i de to foregående afsnit.

2.1 Funktionsteori og Merton

Anvendelse af funktionelle forklaringstyper er og har af samfundsvidenskaben været anset som særdeles problematisk.”... *functionalism has no explanatory power. It generates that which it wishes to explain and it explains it in the same way*”. (Hilbert, Richard i Clark et al, 1999. p. 183) Denne kritik er fortrinsvis rettet mod det kausale loop funktionalismen opererer med: At en social struktur eller aktivitet indirekte er årsagen af dens konsekvenser. Problemet med den traditionelle funktionelle forklaringstype er, at den ikke syntes at kunne forklare forandringer og utilsigtede konsekvenser og derved kan virke konservativ og ude af stand til at afdække sociale fænomener og handlingers komplekse karakter. Mertons metodologiske udgangspunkt kan dog anses som en reaktion på denne tankegang. Denne er et opgør med det kausale loop, som den traditionelle funktionelle forklaringstype indeholder, da Mertons typologi kan forklare utilsigtede og ikke erkendte konsekvenser af sociale handlinger og fænomener. (Stinchombe, 1987. p. 80ff). Merton udvikler i stedet en typologi baseret på to dikotomier: Sondringen mellem funktioner og dysfunktioner, samt manifeste og latente funktioner. Funktioner eller dysfunktioner er henholdsvis gavnlige og skadelige konsekvenser, mens manifeste og latente funktioner er henholdsvis tilsigtede og erkendte samt utilsigtede og uerkendte konsekvenser af et socialt fænomen. (Merton, 1951)

Funktionsanalysen i denne opgave, er et forsøg på at sammenholde officielle som uofficielle forklaringer og tilkendegivelser omkring konsekvenserne af stramningen af lovgivningen med faktiske forhold. Det er vigtigt at understrege, at min funktionsanalyse og appliceringen af Mertons begrebsapparat ikke tager udgangspunkt i ovenstående metodologiske diskussion eller rettere sagt,

det er ikke et forsøg på at bevise eller tilbagevise forskellige kausale forklaringstyper. Mertons typologi bliver i denne undersøgelses sammenhæng brugt som et empirisk værktøj, hvor jeg vil prioritere diskussionen af konsekvenserne sammenholdt med baggrund/motivation for lovgivningen. Det interessante er altså diskussionen af, hvorledes man skal rubricere og klassificere loven om familiesammenførings konsekvenser og ikke rubriceringen og klassificeringen i sig selv.

2.2 Postkolonialisme

Rytkonens afhandling (2003), er, som tidligere nævnt et eksempel på en problematisering af loven om familiesammenføring. Med udgangspunkt i to så vidt forskellige begivenheder som loven om familiesammenføring, samt de europæiske reaktioner og sanktioner mod den østrigske regeringskonstellation med Jörg Haiders *Freiheitspartei*, forklarer Rytkonen hvorledes Europæisk identitet konstrueres. Men det interessante for mit vedkommende er først og fremmest analysen af loven om familiesammenføring og denne som en dansk identitetskonstruktion; *"the underlying theoretical assumption is that danish identity is constructed in relation to that which is different to it, for example through legal and cultural practices of inclusion and exclusion"* (Rytkonen, 2003, p. 27).

Dansk identitet bliver altså konstrueret ud fra forestillingen, om hvad der står i modsætning til de værdier og kulturelle normer, som betegnes som danske. Rytkonen udvikler i denne sammenhæng en betegnelse for den gruppe, "The Almost European Other", (Ibid. 2003. p. 4) som er en del af denne identitetskonstruktion. "The Almost European Other" er billedet på, eller forestillingen om, den muslimske del af befolkningen som den danske identitet bliver vejlet mod. Denne betegnelse afspejler en postkolonial indgangsvinkel, men forskellen på Rytkonens antagelse og traditionel postkolonialisme er, at den "muslimske anden" har dansk eller europæisk statsborgerskab og bopæl. Det er altså ikke forestillingen om en fremmed kultur/levevis i et andet land. Det er en intern "anden" som bliver objektet og modpolen til, hvad der betragtes som dansk (europæisk, vestlig) levevis: *"the law therefore creates a hierarchy of identities, or, to use a different metaphor, it creates a little island of the foreign or the "outside" inside of Denmark itself – the "outside" is inside the "inside", so to speak."* (Ibid., 2003. p. 19) Loven om familiesammenføring og dens stigmatisering af en befolkningsgruppe og en bestemt levevis er et af de temaer jeg vil diskutere i anden del af analysen.

2.3 Frygt/risiko diskurser

Den tredje del af analysen omhandler diskussionen om, hvorvidt loven om familiesammenføring som fænomen kan betragtes som en del af frygt/risiko¹ samfundet. Det er min hensigt at føre denne diskussion ud fra de resultater som første og anden del genererer og afprøve de forskellige teories relevans.

De teoretiske udgangspunkter for denne diskussion er bredt fordelt. Man kan groft sagt opdele frygt- og risikoteoriene i to lejre; den socialkonstruktivistiske og den realistiske. Fælles for de to retninger er, at de begge antager, at samfundet er kendetegnet ved en ekstrem fokus på risici og at denne fokusering har en afgørende indflydelse på sociale fænomener og social interaktion. Forskellen på de to retninger ligger blandt andet i opfattelsen af, hvorledes lægmand perciperer disse risici og hvorvidt risici kan anses som en konstruktion af sociale omstændigheder (Lupton, 1999a. p. 18ff) Altså: Oplevelsen af risici som social fakta eller konstruktion er omdrejningspunktet i diskussionen om risiko/frygt samfundet.

Den realistiske retning behandler fænomenet frygt ud fra antagelsen om, at samfundet er præget af objektive risici og frygt behandles og vejes ud fra dette parameter. Denne tankegang finder man blandt andet hos Beck og Giddens. (Ibid. p.59f) Det betyder, at perceptionen af risici, som kan ende i frygt, bliver behandlet ud fra eksistensen af risici og at denne bliver brugt som målestok. Problemet med denne opfattelse er, at det ikke anerkender frygt som en "irrationel størrelse", hvis eksistens ikke er betinget af objektive risici.

Det er ikke bare den realistiske retning, som måler folk perception af frygt mod en reel risiko. Glassner, hvis indgangsvinkel langt hen ad vejen må betegnes som socialkonstruktivistisk, indtager samme position, når han måler den amerikanske befolknings frygt mod reelle risici og retorisk postulerer "*Why americans are afraid of the wrong things*" (Glassner, 1999. Forside). Glassners pointe, som jeg vil fremhæve er, at såkaldte sociale agenter som f.eks. medier og politikere spiller en vigtig rolle i, hvad der opfattes som risici og i sidste ende, hvad der bliver genstand for frygt; "*statements of alarm by newscasters and glorification and glorification of wannabe experts are two telltale tricks of the fear mongers' trade.*" (Ibid. p. 208)

¹ Jeg har valgt at samle disse teoretiske retninger under en samlende betegnelse; frygt/risiko teorier. Mest kendt er betegnelsen risikosamfund, men de seneste år er en anden teoretisk retning der er vokset frem, en retning som karakteriserer samfundet som præget af frygt og ikke risiko. De to retninger bruger begge begreber flittigt men jeg vil påstå at det udelukkende er en akademisk diskussion hvorvidt det ene eller andet er dominerende og mest betegnende for samtiden.

Luptons hermeneutiske bud, at frygt skal ses som et udtryk for trussel mod individet eller kollektivets identitet, finder jeg yderst anvendelig i min analyse. *"Fear is not simply a static quantity. It is instead positioned as a dynamic mode of perception which is ultimately linked to individuals' subjectivity and biography."* (Lupton, 1999b p. 510) Denne grundantagelse og forståelse af frygt er altså rettet mod perceptionen og oplevelsen af frygt. Det teoretiske udgangspunkt og formål er altså ikke at måle frygt mod objektive risici. Det er snarere en måde at forklare, hvorledes frygt opstår og projicering af denne finder sted. Lupton understreger vigtigheden af at studere *"the unconscious defense mechanisms of splitting and projection and how they are used to deal with threats to the self"* (Ibid. p. 513) Denne forståelse af frygt, altså som en reaktion mod eller forsvarsmekanisme overfor en trussel mod jegets identitet eller forestilling om denne, i kombination med nogle af de førnævnte teoretiske indgangsvinkler, kan være frugtbar i den senere analyse.

Det er altså min ambition i tredje del af analysen at føre en diskussion, ud fra de forskellige teoretiske vinkler der er præsenteret ovenfor, og applicere disse på temaer jeg fremhæver i første og især anden del af min analyse. De tre dele af analysen komplimenterer hinanden og behandler loven om familiesammenføring som fænomen ud fra hver sit teoretiske udgangspunkt. Man kan sætte spørgsmålstegn ved, om min undersøgelse overhovedet er nødvendig når Rytikonen også behandler loven om familiesammenføring. Men Rytikonen behandler lovgivningen ud fra et andet teoretisk udgangspunkt og hendes analyse er foretaget et par år før min analyse og i mellemtiden er der foretaget en række ændringer af lovgivningen, som jeg mener, gør en ny undersøgelse relevant. Jeg er langt hen ad vejen enig i de betragtninger Rytikonen gør sig og mit forsøg på at applicere teorier omkring frygt/risiko samfundet på samme fænomen, skal derfor ikke opfattes som negativ kritik. Men det er et forsøg på at styrke og underbygge hendes analyse og betragtninger med andre teoretiske perspektiver og indgangsvinkler.

3.0 Empirisk forankring

Denne opgave er først og fremmest et litteraturstudie og et kritisk forsøg på at applicere teorier på nogle aktuelle problemstillinger. Enkelte dele af opgaven er empirisk forankret i dokumentforskning samt studier af og interviews med organisationer, som er opstået i kølvandet på lovgivningens implementering. Nedenstående afsnit behandler de metodologiske komplikationer der er forbundet med interviews og studier af organisationer samt behandling af officielt

kildemateriale. Jeg mener også, at det er nødvendigt kort at opridse, hvilke problemstillinger der er forbundet med at anvende Rytikonens afhandling i den udstrækning jeg gør. Den empiriske forankring som ligger til grund for hendes analyse, bliver på sin vis også en del af mit empiriske grundlag. Jeg er bevidst om, at man, i en vis udstrækning, kan problematisere anvendelsen og den fremtrædende rolle Rytikonens studie indtager i denne opgave. På den anden side kan man betragte det som en styrke for min analyse, at den hviler på den forholdsvis store empiriske forankring, som ligger til grund for Rytikonens afhandling. Hendes metodiske grundlag adskiller sig ikke synderligt fra det som ligger til grund for mit studie. Studier af lovttekster, folketingsdebatter og andre officielle udmeldinger om loven om familiesammenføring udgør således størstedelen af afhandlingens empiriske grundlag. Forskellen på de kilder hun anvender og dem jeg bearbejder er, at førstnævntes er ældre.

3.1 Organisationer og interviews

For at danne mig et overblik og få indblik i konsekvenserne af loven om familiesammenføring har jeg studeret 3 organisationer, Ægteskab Uden Grænser(ÆUG), Dansk-Nordisk Modstandsbevægelse (DNM) og Go2sweden (G2S), som er opstået i kølvandet på implementeringen af lovgivningen. Jeg havde i starten tiltænkt, at studiet af disse organisationernes tilblivelse og ageren, som følge af loven om familiesammenføring, skulle være omdrejningspunktet i denne opgave. Studiet af de tre organisationer førte mig dog videre til nogle problemstillinger som jeg mener, det er mere relevant at belyse. Studiet af de tre organisationer, skal derfor ses som et skridt på vejen i min forståelse af problemstillinger og konsekvenser - frem for alt praktiske – i forbindelse med loven om familiesammenføring.

Fælles for de tre organisationer er, at de hver især arbejder både som interesseorganisationer og hjælper par med at søge ret til familiesammenføring i Danmark. De tre organisationer har en indsigt i de problemstillinger og konsekvenser som loven om familiesammenføring medfører. Resultaterne af studiet af de tre organisationer (samt interviews med to af de tre) finder fortrinsvis anvendelse i funktionsanalysen ved kortlægning af faktiske forhold samt utilsigtede og tilsigtede konsekvenser. Det er ikke min ambition at gå nævneværdigt i dybden med analysen af disse interviews. Deres funktion i denne opgave er udelukkende af informativ karakter og bidrager til min og læsernes forståelse af problemstillinger, der er forbundet med loven om familiesammenføring. Man kan

således betragte disse interviews og studiet af organisationerne som led i en induktiv proces, hvis formål er at afdække nogle relevante problemstillinger.

I forbindelse med de interviews jeg udførte, opdagede jeg, at de tre organisationer har et noget anstrengt og problemfyldt forhold til hinanden. Hovedmanden bag den ene organisation har således været aktiv i en af de andre organisationer og brød med organisationen, da han mente at denne forbrød sig med de principper, han mener at stå inde for. Bemærkninger som ”*Jamen, de fortalte jo hvordan man kunne snyde*”(interview med org. xxx d. 31/3-2004) og ”*ja, xxx det er kold business*” (Ibid.) understreger deres indbyrdes og konfliktfyldte forhold. Jeg er bevidst om, at disse konflikter kan medføre validitetsproblemer, da det må antages, at organisationerne har en interesse i at fremstille sig selv og deres aktiviteter i et så positivt lys som muligt. At bruge interviews af organisationer som kilder, for at afdække et problemfelt, kan altså problematiseres i det omfang, at deres indbyrdes forhold, samt fremstilling af formål, aktiviteter etc., afspejler en interesse i at fremstå i et så positivt lys som muligt.

Organisationernes arbejde med denne lovgivning vil altså endvidere blive sammenholdt med officielle udmeldinger om konsekvensen af loven om familiesammenføring. Det er således både tale om interviews samt dokumentforskning som empirisk grundlag for funktionsanalysen. I det følgende vil jeg diskutere nogle metodologiske problemstillinger i forbindelse med anvendelse af officielt kildemateriale.

3.2 Officielt kildemateriale

Kildemateriale fra Ministeriet for Flygtninge og Indvandrere, medier, Udlændingestyrelsen og udtalelser fra diverse politikere, er anvendt i denne undersøgelse.² Hvidbøger og kommentarer vedr. loven om familiesammenføring er erhvervet fra officielle kilder som Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration samt Udlændingestyrelsen. Det er nødvendigt at forholde sig kritisk til dette materiale, eftersom man må antage at Ministeriet for Flygtninge og Indvandrere samt Udlændingestyrelsen har en interesse i at fremstille konsekvenser af denne lovgivning på en måde, som understøtter deres interesser. Denne interessekonflikt afspejles i hvilke konsekvenser - gode som dårlige - de officielle instanser prioriterer, i det materiale som udgives og er offentlig tilgængeligt. Denne officielle prioritering og udarbejdelse af materiale om konsekvenserne af loven,

² Se ”kildemateriale” i reference delen for information om noget af det kildemateriale jeg har anvendt. Forskellige henvisning til medier er ikke medtaget på den liste.

kan i sig selv være et studie værd, hvilket jeg vil vende tilbage til i forbindelse med funktionsanalysen.

De ovennævnte metoder ligger altså først og fremmest til grund for funktionsanalysen. Den sidste del er fortrinsvis et litteraturstudie med det formål at afdække teorier omkring frygt/risiko samfundets relevans, ved en problematisering af loven om familiesammenførings baggrund og konsekvenser. Der findes dog også udtalelser fra medier samt meningsmålinger, som jeg tager op og behandler i sidste del af analysen. Det er klart, at jeg ikke kan kontrollere det metodiske grundlag for f.eks. førnævnte meningsmåling og det er derfor heller ikke muligt at udtale sig om dennes validitet og troværdighed. I et sådant tilfælde er det, som tidligere nævnt, derfor nødvendigt at behandle alt officielt - samt uofficielt - kildemateriale med et vist forbehold og en naturlig skepsis.

4.0 Loven om familiesammenføring

I indledningen opridsede jeg nogle af de krav til familiesammenføring som den reviderede lovgivning foreskriver. De førnævnte krav er mere eller mindre håndgribelige i deres udformning, hvis man ser bort fra tilknytningskravet og ægteskabskravet, hvor udlændingestyrelsen, efter nogle ”løse retningslinjer”, vurderer hver enkelt sag og baggrund af det bevismateriale og dokumentation som parret har pligt til at fremlægge.

Det interessante i denne sammenhæng er ikke lovtekstens ordlyd som sådan, men de konsekvenser som implementeringen af lovgivningen medfører, sammenholdt med officielle som uofficielle udmeldinger om disse konsekvenser. Stemmer motivationen for denne lovgivning overens med de faktiske konsekvenser og forhold som lovgivningen forårsager? Står lovgivningens konsekvenser mål med hensigten og intentionen med denne eller har den en anden funktion? Hvem er vindere og hvem er tabere? I det følgende vil jeg præsentere funktioner, dysfunktioner, manifeste og latente (funktioner) for at give et billede af lovens forudsætninger og konsekvenser. Man kan selvfølgelig diskutere, om inddelingen af konsekvenser og motivation med førnævnte begrebsapparat er holdbar. Denne diskussion vil jeg derfor føre i en afsluttende diskussion og refleksion. Det er ydermere vigtigt at understrege, at funktionsanalysen behandler konsekvenserne af lovgivningen på et generelt og meget konkret plan. Den fungerer som en slags introduktion for læseren og er basis for senere analytiske perspektiver.

4.1 Funktioner og dysfunktioner

I forbindelse med vedtagelsen af strammingerne af loven om familiesammenføring er det anført, at *”lovforslaget havde bl.a. ved en række stramminger af betingelserne for familiesammenføring til formål at begrænse antallet af familiesammenførte udlændinge...samt at styrke indsatsen for at bekæmpe tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber.”* (lovforslag 09-03-25, 25 sep. 2003. p.2). Det er altså et opgør med tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber, der er det politiske grundlag for en stramning af loven om familiesammenføring. Der findes ingen officielle tal som afdækker hvor mange, der, i perioden efter lovgivningen trådte i kraft, er afvist pga. af mistanke om proformaægteskaber eller arrangerede ægteskaber.³ Man må dog antage, at lovgivningen har haft en effekt på netop dette punkt, eftersom det generelt er blevet sværere at blive familiesammenført i det hele taget.

Implementeringen af lovgivningen har også betydet, at mange danske statsborgere er kommet i klemme, når de efter udlandsophold vil vende hjem til Danmark med familie fra udlandet. Denne konsekvens er beskrevet i talrige artikler i den danske presse, samt i det forhold, at der i kølvandet af loven opstod organisationer med det formål at hjælpe par, som ikke kunne få opholdstilladelse i Danmark, med at søge til Sverige, hvilket også omtales Sverigesløsningen⁴. At danske statsborgere bliver klemt af lovgivningen, bliver bekræftet af begge de organisationer jeg har interviewet, hvis formål er at hjælpe danske statsborgere med en udenlandsk ægtefælle til Sverige. Organisationerne for sig og deres eksistensgrundlag, dvs. det forhold at danske statsborgere bliver klemt af denne lovgivning efter endt udlandsophold, kan i denne sammenhæng betragtes som en dysfunktion af lovgivningen.

Et parlamentarisk flertal i det danske folketing indførte per 1. januar 2004 den såkaldte 28 års regel. (se indledning) I en kommentar til lovændringen, fra en af chefforhandlerne bag det brede forlig, Peter Skaarup, Dansk Folkeparti, er det fremført at; *” Den nye 28-års regel er en forbedring. Det var uheldigt, at loven ramte nogle mennesker, som det ikke var tiltænkt at ramme.”* (Politiken, 19. september 2003) Det bliver altså bekræftet fra officielt hold, at loven har nogle negative

³ Ministeriet for flygtninge og indvandrere oplyste dog at der i perioden 1. januar 2002 til 31 juli 2003 var 21 afviste sager om familiesammenføring pga. mistanke om tvangs-, proforma- eller arrangeret ægteskab. (2003, MFFI. p. 6) Dette tal er dog usikkert eftersom en sag om familiesammenføring kan være afvist af andre grunde, f.eks.

tilknytningskrav, boligkrav eller økonomiske krav. Det kan derfor ikke bruges som et absolut tal i denne sammenhæng.
⁴ Sverigesløsningen er betegnelsen for den mulighed, for danske statsborgere med en udenlandsk ægtefælle, at søge ophold i Sverige. Dette kan lade sig gøre pga. nogle generelt mildere krav for familiesammenføring, arbejdsmarkedets fri bevægelighed i EU samt reglerne vedr. den nordiske folkeboføring.

konsekvenser for en bestemt gruppe af danskere og deres mulighed for at hente en udenlandsk ægtefælle til Danmark. Indførelsen af 28 års reglen bekræfter altså, at en dysfunktion af de strammere regler om familiesammenføring er, at etniske danskere - eller danske statsborgere som i en sammenhængende periode på 28 år har haft dansk statsborgerskab og været bosat i Danmark - bliver klemte. Indførelsen af 28 års reglen kan i denne sammenhæng betragtes som en manifest funktion af de oprindelige (2002) stramninger af loven om familiesammenføring.

4.2 Manifeste og latente funktioner

Ministeren for flygtninge, indvandrere integration, Bertel Haarder, udtalte, at: *”loven er uendelig klar, så det er svært at indføre elastik. Det gode ved det er at alle kender deres rettigheder og at der ikke kan diskrimineres”*. (Berlingske Tidende, 2. marts, 2003) Ud fra dette citat skulle man jo tro, at alle befolkningsgrupper, uanset deres etniske herkomst, har lige gode - eller dårlige - muligheder for at opnå familiesammenføring. Indvandrere med en anden etnisk baggrund end dansk har dog sværere ved at opnå familiesammenføring, da især 28 års kravet rammer denne gruppe hårdt. Hvis eksempelvis en indvandrer som har fået dansk statsborgerskab som 10-årig, ønsker at gifte sig med en ikke europæisk partner, medfører alderskravet, at vedkommende skal være 38 år for at opfylde dette krav. Hvis dette krav er opfyldt, mangler vedkommende dog stadig at opfylde bolig- og forsørgelseskrav, samt det forhold at: *”Der må ikke være tvivl om, at det [ægteskabet] er efter begge parters ønske* (Udlændingestyrelsen 2003, p. 1). Dette er helt og aldeles udlændingestyrelsens skønsmæssige vurdering.

Man kan formode, at især flygtninge og indvandrere mangler økonomisk, kulturelt og socialt kapital for at opfylde krav til familiesammenføring. At mangel på kulturel kapital skulle kunne være forhindring for at opnå familiesammenføring, bekræftes af den ene forenings talskvinde, da hun gennemgår den ansøgning hun selv udfyldte: *”altså der er nogle trickspørgsmål, altså man skal vide hvad man skal svare her (...) og hvis man er ordblind og er dårlig til at formulere sig eller ikke kan særlig godt dansk, så står man helt klart meget dårligt*. (interview med ÆUG, 3. april, 2004). Ikke bare lovgivningen, men selve ansøgningsprocessen, kan være brolagt med barrierer for den del af befolkningen med manglende kulturel – vel at mærke dansk - og social kapital.

De danske myndigheder og det parlamentariske flertal bag lovgivningen syntes altså ikke at fokusere på den situation som danske statsborgere med en anden etnisk baggrund end dansk havner i pga. 28 års reglen. Denne befolkningsgruppes situation forbliver altså en latent funktion af

lovgivningen, idet det fra officielt hold ikke bliver betragtet som en utilsigtet konsekvens af lovgivningen.

At andre konsekvenser af loven om familiesammenføring bliver tilegnet en helt anden betydning, understreges af integrationsministeriets offentliggørelse af en rapport om de økonomiske fordele ved stramningerne af loven om familiesammenføring. (MFFI, februar 2004) Heri bliver det fremført, at stramningerne af loven har nogle lang og kortsigtede økonomiske fordele for stat og kommuner. Disse økonomiske fordele kan altså betragtes som en manifest funktion af lovgivningen, idet at de økonomiske fordele ved effekterne af lovgivningen fremhæves fra officielt hold. De økonomiske omkostninger og besparelser af loven om familiesammenføring, bliver altså tilsyneladende anset som langt vigtigere end de ”menneskelige” omkostninger for en relativ stor del af danske statsborgere med en anden etnisk baggrund.

4.3 Sammenfatning og diskussion af funktionsanalyse

Funktionsanalysen viser nogle af de konsekvenser som implementeringen af lovgivningen har medført. Disse konsekvenser har jeg forsøgt at stille op mod motivationen og intentionen bag lovgivningen. Gennemgangen viser, at især at den del af befolkningen med en anden etnisk baggrund end dansk syntes at være hårdest ramt af lovgivningen, skønt det fra regeringens side er anført, at loven rammer lige og over en bred kam. Kan man da slutte, at loven om familiesammenføring sigter mod en bestemt gruppe af mennesker og ikke bare tvangs- og proformaægteskaber som sådan? Dette spørgsmål kan jeg ikke besvare ud fra ovennævnte funktionsanalyse, men jeg kan med rette påstå, at der fra officielt hold syntes at være mere fokus på etniske danskere der bliver klemt af lovgivningen, end på danskere med anden baggrund end dansk der befinder sig i samme situation. De økonomiske konsekvenser syntes endda også at have større bevågenhed, end tilfældet er med sidstnævnte gruppe.

Ovenstående ræsonnement betyder også, at man må stille spørgsmålstejn ved dele af funktionsanalysen. Hvis det primære formål er at forhindre ægteskaber for en bestemt gruppe af mennesker, eller hvis loven om familiesammenførings formål er at begrænse antallet af familiesammenføringer blandt indvandrere totalt set, kan det forhold, at lovgivningen kriminaliserer en masse reelle ægteskaber (ikke tvangs- og proformaægteskaber), da overhovedet betragtes som en dysfunktion? Det er svært at konkludere noget sikkert på baggrund af det kildemateriale jeg bearbejder, men hvis formålet med lovgivningen er at begrænse antallet af familiesammenføringer

blandt indvandrere med anden baggrund end dansk – uagtet om dette er tvangs- og/eller proformaægteskab - kan denne gruppes problemer med at opnå familiesammenføring næppe betegnes som en dysfunktion, men snarere en funktion af lovgivningen. At formålet med lovgivningen kan findes i ovenstående ræsonnement, er givetvis ikke nedfældet i lovgivningen, men de praktiske konsekvenser for danske statsborgere, med en anden etnisk baggrund end dansk, kunne tyde på, at det forholder sig sådan.

5.0 The Almost European Other; "The Muslim"

Lovgivningen har, som funktionsanalysen viser, en lang række konsekvenser for især danskere med en anden etnisk baggrund. Hvor intentionen med lovgivningen er at bekæmpe tvangsægteskaber, viser analysen altså, at det går særligt hårdt ud over førnævnte befolkningsgruppe uagtet denne gruppes intentioner og baggrund for familiesammenføring. At forhindre tvangsægteskaber ved hjælp af krav til udenlandsk samt dansk ægtefælle er imidlertid ikke noget nyt fænomen. Myndigheder har historisk, ved hjælp af love og regler, stillet krav til ægteskabets baggrund og indgåelse. Det nye i denne sammenhæng er, at lovgivningen "favoriserer" etniske danskere med den såkaldte 28 års regel.

Spørgsmålet er, om denne lovgivnings konsekvenser overfor en bestemt befolkningsgruppe er en del af en større stigmatisering af denne gruppe. Er lovgivningen en markør af hvad det vil sige at "gifte sig dansk" og hvordan kan dette problematiseres i forhold til den befolkningsgruppe som lovgivningen synes at ramme hårdest? Disse spørgsmål indbyder til en diskussion af lovgivningen på et mere teoretisk niveau end tilfældet er med funktionsanalysen. I det følgende vil jeg behandle og diskutere lovgivningen primært ud fra de konklusioner og problemstillinger som bl.a. Rytkenon (2003) behandler.

5.1 Statsautoriseret ægteskab

Den tidligere folketingspolitiker for Venstre, og daværende borgmester Peter Brixtofte, udtalte i forbindelse med udformningen af loven om familiesammenføring; *"Det rager overhovedet ikke staten, hvem man gifter sig med. Det er et individuelt spørgsmål"* (Berlingske Tidende, 9. november, 2001). Brixtoftes udtalelser stemte ikke overens med partiet og det parlamentariske flertal bag lovgivningen. Staten blander sig i, hvem danske statsborgere kan gifte sig med og

lovgivningen kan i denne sammenhæng, betragtes som en indikator eller institutionalisering af, hvad der menes med korrekt indgåelse af ægteskab. Eller sagt med andre ord: Myndighederne opstiller nogle retningslinjer for, hvornår et ægteskab kan accepteres som værende i overensstemmelse med korrekt levevis og opførsel.

Lovgivningen bliver altså en kulturel "lakmestest" af hvad der henholdsvis er "korrekt" og "ukorrekt" form for ægteskab og levevis. I dette ræsonnement anes der nogle kulturelle kløfter, eller rettere sagt: En given livsform bliver opfattet som mere dansk end en anden. Man kan i dette lys betragte loven om familiesammenføring som en stigmatisering af en livsform, der ikke anses som dansk og som ikke menes at afspejle danske værdier. Lovgivningen har altså en kulturel forankring, i og med at kulturelle forhold eller forestillinger om kulturelle værdier hos danskere ligger til grund for lovteksten. Man kan påstå, at lovgivningen afspejler den kulturkamp som Statsminister Anders Fogh Rasmussen proklamerede i sin nytårstale præger det danske samfund. *"Mange af disse [kulturelle] værdier har vi taget som en selvfølge. Blandt andet fordi vi har udviklet dem over mange generationer...Men i disse år bliver de udfordret"* (STM, 2003). En kulturkamp, hvis formål det er at definere nogle danske værdier og tage afstand fra andre værdier, som ikke menes at være forenelige med et dansk kulturgrundlag.

Jeg vil mene at lovgivningen samtidig som den stigmatiserer og kriminaliserer en bestemt levevis er en del af en større os/dem diskurs, som er kendetegnende for den danske debat om indvandrere og flygtninge. *"One of the crucial markers used to distinguish "us" clearly from them is that "we" are free, equal, educated and emancipated individuals...whereas they are under the powerful influence of a backwards tradition."* (Rytikonon, 2003. p. 77) Forestillinger om, hvorledes henholdsvis "de" og "vi" og "deres" og "vores" værdisæt, afspejler altså en hierarkisk inddeling af, hvad som menes at udgøre henholdsvis dansk og ikke dansk levevis og værdier.

En os/dem diskurs har ydermere den konsekvens, at forestillingen om, hvad der er dansk bliver konstitueret eller, hvis lovgivningen er et udtryk for en os/dem diskurs, vil visse værdier tillægges os/dem. Kulturer sættes op mod hinanden, måles og vejes med det formål at afgøre sager om ret til familiesammenføring og har samtidigt den konsekvens, at kulturelle grænser og kriterier fastlægges. Men hvilke gruppers kulturelle sæder og skikke stigmatiseres og bliver betragtet som "udanske" og ikke i overensstemmelse med dansk levevis? Det er klart, at indvandrere og flygtninge og deres levevis generelt er i søgelyset, men findes der et bestemt kulturelt objekt i denne os/dem diskurs?

5.3. Den muslimske anden

Rytikonen hævder, at forestillinger om den muslimske levevis er et implicit objekt for loven om familiesammenføring. Loven om familiesammenføring rammer ikke bare flygtninge og indvandrere generelt, idet dens baggrund skal findes i et europæisk forhold til dets muslimske "modstykke": "*...the law not only constructed marginalized populations in Denmark, but also wrote itself into a larger social and cultural meta-narrative about Europeans and its others.*" (Rytikon, 2003. p. 79) Denne diskurs overfor den muslimske anden er altså del af en større europæisk diskurs overfor muslimsk kultur, en diskurs som bunder i historisk og kulturelle forhold/konflikter mellem Europa og forestillingen om et kulturelt modstykke. I denne postkoloniale tilgang spiller forestillingen om den "anden", dvs. den muslimske anden, en central rolle i forhold til, hvordan Europas egen identitet defineres og skabes. Forestillinger om den muslimske andens kulturelle sæder og skikke er således med til at skabe danskernes egen identitet eller billede af, hvad det vil sige at være dansk.

Stemmer Rytikonens tese om, at forestillingen om muslimsk kultur bliver genstand og objekt via loven om familiesammenføring overens, med den analyse som jeg har foretaget? Det er klart, at lovens formål ikke eksplicit udpeger en enkelt kulturel baggrund eller etnisk gruppe. Dens formål er, som tidligere nævnt, at bekæmpe og forhindre tvangs- og proformaægteskaber uden at antage et diskriminatorisk islæt. De konklusioner som funktionsanalysen opstiller, kunne dog tyde på, at loven diskriminerer danskere med anden etnisk herkomst. At staten samtidig opstiller nogle retningslinjer for, hvornår en vis ægteskabsform og levevis kan betragtes som lovlig, er med til at styrke Rytikonens antagelser. Min analyse af loven om familiesammenførings praktiske samt kulturelle konsekvenser, mener jeg styrker Rytikonens tese om, at loven er del af en os/dem diskurs mellem på den ene side europæisk og en "fremmed" kultur på den anden side, og denne konklusion mener jeg, karakteriserer den debat, som danner baggrund for denne lovgivning. Det interessante, efter min opfattelse, ved Rytikonens analyse er, at "danskhed" bliver defineret og konstitueret i denne proces. Sanktioner og stigmatisering mod en anden kultur er med til at skabe en slags social kohæsion, hvor europæisk og dansk identitet skabes. Man kunne fristes til - i Durkheimsk forstand - at betegne lovgivningen som et socialt ritual, hvis formål er at definere og konstituere dansk identitet og kultur, snarere end at straffe tvangs- og proformaægteskaber.

At den danske debat antager en os/dem diskurs overfor indvandrere og flygtninge med muslimsk baggrund, blev bekræftet af en aktuel meningsmåling. (Jyllands-posten, 23. maj 2004) Af et repræsentativt udvalg af danskere tilkendegiver 25 %, at de forventer, at den muslimske andel af befolkningen i fremtiden vil udgøre det største befolkningssegment i Danmark. Halvdelen af disse

tror, at det vil ske inden for 30 år, skønt eksperter i fremskrivning af demografiske forhold mener, at det samlede antal indvandrere og efterkommere, uagtet religiøs baggrund, vil udgøre 10,6 % af den danske befolkning i 2050. Der er altså tilsyneladende et misforhold mellem befolkningens opfattelse af, hvilken udvikling det danske samfund undergår, sammenlignet med faktiske forhold. I forbindelse med selv samme meningsmåling beskriver Lars Bille, lektor på Institut for Statskundskab ved Københavns Universitet, danskernes forestillinger om muslimer som værende ”*baseret på myter og følelser frem for rationelle overvejelser*” (Ibid.). Forestillinger og myter giver sig endvidere udtryk i en følelse af frygt overfor en fremtid med en dominerende muslimsk befolkningsgruppe. Kan man forestille sig at disse forestillinger ligger bag loven om familiesammenføring og er lovgivningen i virkeligheden en paranoialovgivning? Er loven om familiesammenføring baseret på en irrationel frygt, eller kan man tale om, at den muslimske anden udgør en reel risiko for dansk kultur og frygter danskerne denne risiko? Hvordan opstår et sådant billede af den muslimske anden eller rettere sagt hvilke sociale agenter er medspillere i denne proces? Disse og andre spørgsmål vil jeg problematisere i det følgende.

6.0 Risiko- eller frygtsamfund?

Ved gennemgangen af de teoretiske udgangspunkter for denne opgave, opstillede og kategoriserede jeg to retninger indenfor frygt- og risikoteorierne. I det følgende vil jeg diskutere, om man kan anvende de begrebsrammer og definitioner, som risiko- og frygtdiskurser arbejder med og applicere dem på loven om familiesammenføring. Først og fremmest handler det for mit vedkommende om at placere loven om familiesammenføring og dens konsekvenser i en teoretisk diskussion om, hvorledes samfundet skal karakteriseres. De to retninger har, som tidligere nævnt, forskellige teoretiske indgangsvinkler men i min analyse vil jeg søge at påvise, at de langt hen ad vejen nærmer sig hinanden i forståelsen af samtiden. Det er altså min ambition, med udgangspunkt i min case, at diskutere de eksisterende teoridannelsers begrænsninger ved at kombinere og forene de to retninger, eller rettere sagt, applicere frygt- og risikodiskurser på de problemstillinger jeg har gennemgået i de foregående kapitler.

6.1 Den kontrafaktiske fortolkning

I slutningen af forrige kapitel gennemgik jeg det forhold, at danskernes forestillinger om den muslimske del af den danske befolkning ikke afspejler faktiske demografiske og kulturelle segmenter i den danske befolkning. At danskerne, på baggrund af kulturelle forestillinger og myter, frygter en fremtid med et dominerende muslimsk befolkningssegment – altså frygter den muslimske anden. At frygten for en bestemt befolkningsgruppe ikke afspejler en reel risiko, er en problemstilling Glassner behandler i ”The Culture Of Fear”(1999). Glassner ville kalde dette forhold for en kontrafaktisk fortolkning: At frygten for den muslimske anden er ulige større end den ”risiko” som deres livsstil reelt udgør. Glassner mener endvidere, at medier og politikere spiller en væsentlig rolle i skabelsen af frygt og risici. *”Statements of alarm by newscasters and glorification of wannabe experts are two telltale tricks of the fear mongers’ trade”*(Glassner, 1999. p. 208) og *”the gargantuan disparity in spending reflects – and is perpetuated by - what the nation’s media and political leaders have chosen to focus on”*(Ibid. p. 132) Medier og politikeres fokus på bestemte frygt- eller risikoparadigmer, har altså en afgørende indflydelse på, hvilke beslutninger, som på et politisk plan føres ud i livet. Disse sociale agenter er så at sige ansvarlige for, at risici og frygt pustes op uden forankring i en reel risiko. Risici og frygt bliver med andre ord en social konstruktion med baggrund i mediernes og politikernes interesse i - for at sætte Glassners ræsonnement på spidsen – ”seertal og genvalg”.

At antage, at loven om familiesammenføring er et udtryk for kontrafaktisk fortolkning overfor den muslimske anden, fører således videre til det ræsonnement, at loven skal betragtes som en social konstruktion. En lovgivning, som er baseret på sociale agenter som politikere og medier, der i skøn forening har en interesse i at fremstille risici og frygt til gavn for deres sag. Jeg ser ingen grund til at underkende betydningen af medier og politikeres rolle ved udformningen af loven om familiesammenføring. Loven er i jo i sig selv en politisk konstruktion og i en politisk proces spiller begge en væsentlig rolle i formidlingen af frygt og risici.

Hvis man altså antager, at frygten for den muslimske anden ikke stemmer overens med faktiske forhold og at lovgivningen i sidste ende er et udtryk for denne kontrafaktiske fortolkning, er Glassners bud på en samtidsdiagnose meget rammende. Ovenstående ræsonnement forudsætter altså, at man måler frygt ud fra en given og objektiv risiko. Jeg vil dog sætte spørgsmålstegn ved, om det er særligt formålstjenligt overhovedet at behandle frygt med fokus på, om denne er berettiget eller ej. Øger denne indgangsvinkel vores forståelse for den frygt for den muslimske anden som lovgivningen tilsyneladende er et udtryk for? Et godt argument for at fremhæve det

kontrafaktiske forhold i dette tilfælde er, at loven om familiesammenføring syntes at have vidtrækkende konsekvenser for især en bestemt befolkningsgruppe, hvis interesser og rettigheder ikke ligestilles med resten af den danske befolkning.

At belyse lovgivningens diskriminatoriske islæt, på baggrund af på en kontrafaktisk fortolkning af truslen fra den muslimske anden, anser jeg snarere for et politisk eller moralsk spørgsmål. At opnå en forståelse af, hvorfor frygten er af kontrafaktisk karakter, syntes at være mere relevant og dette opnår man ikke, hvis det centrale i studiet af risici er, hvorvidt frygten for disse er berettiget eller ej. Glassners udgangspunkt virker i denne sammenhæng utilstrækkeligt, da jeg anser, at for at opnå en dybere forståelse af danskernes frygt for den muslimske anden, må man koncentrere sig om og tage danskernes frygt for den muslimske anden alvorligt. Fokus skal altså rettes mod danskernes oplevelse og forståelse af frygten for den muslimske anden og ikke mod de sociale agenter som puster frygten op som grundlag for en kontrafaktisk fortolkning.

6.2 Risikoen og truslen mod danskernes identitet

Som beskrevet tidligere i forbindelse med teoretiske udgangspunkter, præsenterer Lupton et hermeneutisk bud på, hvordan man skal betragte skabelsen og perceptionen af frygt. Forklaringsmodellen er mikrosociologisk i sin karakter, men jeg mener, at man kan applicere den på danskernes frygt for den muslimske anden. (se grafisk fremstilling, figur 6.2a, bilag) Det centrale i denne forklaringsmodel er den såkaldte forsvarsmekanisme som er en del af det dialektiske forhold mellem Ego og Id. Ved en trussel mod Egos identitet sættes forsvarsmekanismen i værk og projicerer reaktionen frygt mod et objekt.

Hvis man betragter kernen i denne model som danskernes identitet og den muslimske anden som trusselsbillede og objekt, får man således forstørret denne psykiske reaktion op til et makroperspektiv. Selv om denne forklaringsmodel kan syntes enkel og banal, mener jeg, at den minder om den postkoloniale tilgang jeg gennemgik tidligere. Det er i begge tilfælde et objekt eller en anden der er medspiller i en proces, hvor forestillingen og opfattelsen af egen identitet – europæisk eller dansk i dette tilfælde – skabes og konstitueres. Danskernes frygt for den muslimske anden kan altså betragtes som et forsvar mod det som anses som en trussel mod danskernes forestilling og billede af sin egen identitet.

En sådan tilgang til forståelsen af danskernes frygt for den muslimske anden, mener jeg må være udgangspunkt i forståelsen af frygten for den muslimske anden. Jeg afviser hermed ikke sociale

agenter som medier og politikeres ansvar for at udpege og gøre et bestemt trusselsbillede lettere tilgængeligt end andre, men forklaringen på, hvorfor danskerne frygter den muslimske anden, må findes i perceptionen af den muslimske anden som en trussel mod danskernes identitet. En kombination af de sociale agenter betydning, samt truslen mod danskernes identitet er sammenfattet i figur 6.2b De sociale agenter udgør i denne model en membran som dirigerer og gør trusselsbilledet tilgængeligt for danskernes identitet og på den anden side projicerer reaktionen frygt mod objektet.

6.3 Moralsk panik

Model 6.2b illustrerer altså den proces, hvori et trusselsbillede perciperes og projiceres via de sociale agenter til et frygtobjekt. Den forklarer dog ikke, hvad en så forholdsvis drastisk indgriben, som sanktioner i form af loven om familiesammenføring mod den muslimske anden, er et udtryk for. Modellen mangler altså en dynamik eller forklaring på hvorledes en frygt for den muslimske anden udmønter sig i loven om familiesammenføring. Man kan påstå, at hvis denne proces bliver gentaget tilstrækkelig mange gange, vil dette forstærke billedet af den muslimske anden som trussel og den muslimske anden vil derfor opfattes som en risiko for billedet på danskernes identitet.

Furedi er fortaler for, at en ophobning af risiko- og frygtdiskurser i sidste ende skaber en frygtkultur, dvs. en slags total af x antal frygtdiskurser. Furedi mener, at samtiden er præget af en fokusering på og opfattelse af risiko i en sådan grad, at den gennemsyrrer samfundet og det har en afgørende indflydelse på social aktion og interaktion på alle niveauer i samfundet. ”*Perception of being at risk expresses a pervasive mood in society*”...”*one that influences action in general*” (Furedi, 1997. p. 20) og “[it] *appears as a free-floating consciousness that attaches itself to (and detaches itself from) a variety of concerns and experiences*”. (Ibid. p. 20) Man kan således forestille sig, at den muslimske anden udgør en af mange risici, som der fokuseres på og således er en del af en frygtkultur som i sidste ende, ifølge Furedi, er resultatet af en ”frit flydende” tilstand og følelse af frygt. At antage, at samtiden skulle være præget af en frygtkultur, fører videre til det ræsonnement at loven om familiesammenføring skulle være et udtryk for moralsk panik. Loven om familiesammenføring kan i denne sammenhæng ses som kulminationen på en frygtkultur, som i sidste ende fører til moralsk panik. (Se figur 6.3 i appendix, for en grafisk illustration med udgangspunkt i Furedis ræsonnement.) Moralsk panik kan i denne henseende defineres som: ”*A feeling of helplessness, political powerlessness and paralysis – or to adopt a gung-ho “something*

must be done about it” attitude”. (Ungar, 2001. p. 277). Loven om familiesammenføring er med end andre ord en forhastet gennemført lovgivning. En politisk reaktion i et forpestet moralsk klima ud fra devisen ”at noget må der gøres”.

Jeg vil ikke afvise, at samtiden er optaget af og fokuseret på risiko og frygt og at den muslimske anden skulle udgøre et objekt i denne sammenhæng. Jeg vil heller ikke afvise at en frygtkultur kan have indflydelse på, at ”truslen” og frygten for den muslimske anden udmønter sig i sanktioner gennem loven om familiesammenføring. Men jeg mener, at man med Furedis optik ikke når ind til kernen i forståelsen af frygten for den muslimske anden. At Furedis optik er utilstrækkelig til at forstå frygten for den muslimske anden skyldes måske det forhold, at han ikke skelner mellem kulturelle, teknologiske og ”naturlige risici”. Hvis man skal sætte Furedis analyse på spidsen, sidestilles frygten for SARS, Aids, terror, og miljøkatastrofer med frygten for indvandrere og flygtninge. Frygten for den muslimske anden er, som tidligere nævnt, forankret i historisk kulturelle forhold og stikker dybere end diverse frygtdiskurser overfor dødelige sygdomme, miljøkatastrofer etc. Frygten for den muslimske anden, er med andre ord ikke en ”medieskabt døgnflue”, hvilket SARS med rette kan betragtes som.

Men kan man da overhovedet anvende frygt og risikoteorier til at forklare danskernes frygt for den muslimske anden, hvis denne i sidste ende er kulturelt forankret? Analysen har foreløbigt vist, at nogle bud syntes mere relevante end andre, når formålet er at forklare frygten for den muslimske anden og dens institutionaliserede form: loven om familiesammenføring. Jeg vil i det følgende opsummere og diskutere frygt- og risiko teoriens forklaringsværdi i forhold til loven om familiesammenføring.

6.3 Institutionaliseret frygt?

Hvad skal man fokusere på, for at forstå frygten for den muslimske anden og loven om familiesammenføring? Er det den realistiske retning og dele af den socialkonstruktivistiske retnings fokus på objektive risici som forudsætning for perceptionen af frygt? Eller spiller de sociale agenter en altafgørende rolle i skabelsen af risici og frygt? Forsøget med at applicere frygt- og risikoteorier viser, at begge teoretiske udgangspunkter og samtidsdiagnoser kan kaste lys over og forklare delelementer af problemstillinger vedr. loven om familiesammenføring.

Det socialkonstruktivistiske udgangspunkts store styrke er, at den kan forklare hvorledes sociale agenter og medier kan forstørre og oppuste et trusselsbillede. Den kan således forklare, hvorledes

frygten for den muslimske anden udmønter sig i forholdsvis vidtgående sanktioner, hvilket loven om familiesammenføring er et udtryk for. Det ændrer dog ikke ved at forestillingen om den muslimske andens levevis og kultur, af en stor del af den danske befolkning, opfattes som en trussel mod dansk identitet. Studiet af loven om familiesammenføring viser, at der er tale om en kulturel forankret opfattelse af den muslimske anden, som en risiko mod danskernes identitet. Men ved udelukkende at fokusere på det kontrafaktiske forhold i perceptionen af frygten og sociale agents indflydelse på denne, underkender den socialkonstruktivistiske retning den kulturelle forankring og sidestiller denne med andre frygtdiskurser. Dermed når man ikke ind til kernen i forståelsen af frygten for den muslimske anden. Man må med andre ord adoptere en realistisk indgangsvinkel i forståelsen af loven om familiesammenføring, ved at anerkende, at den muslimske anden udgør en risiko og trussel mod danskernes identitet, qua førnævnte kulturelle forankring. Ud fra denne indgangsvinkel kan man, derefter med rette, belyse kontrafaktiske forhold i henhold til perceptionen af risici og den reelle trussel disse udgør og de sociale agents rolle i denne proces.

Hvad kan man da konkludere omkring loven om familiesammenføring og danskernes frygt for den muslimske anden? Først og fremmest, at loven om familiesammenføring ved at udstikke nogle retningslinjer for, hvornår indgåelse af ægteskab kan betragtes som lovligt, kan opfattes som en kulturel og symbolsk markør af, hvad der menes med dansk identitet og kultur. I denne proces skabes og konstitueres danskernes forestilling om, hvad det vil sige at være dansk og modstykket, den muslimske anden, spiller en vigtig rolle i denne proces. Forestillingen om den muslimske anden levevis udmønter sig i frygt, i hvilken proces de sociale agenter spiller en vigtig rolle. De sociale agents reaktion, i form af loven om familiesammenføring, er en politisk konstruktion som sanktionerer og kriminaliserer forestillingen om den muslimske andens levevis. Den politiske konstruktion skaber endvidere social kohæsion omkring opfattelse af dansk identitet og værdigrundlag. Den danske udgave af risiko- og frygtsamfundet handler altså om kultur- og identitetskamp. En kultur- og identitetskamp hvor frygten for den muslimske anden institutionaliseres og manifesteres i lovgivningen.

7.0 sammenfatning og refleksioner

Ved det nyligt overståede kronprinsbryllup i København fokuserede medierne på sikkerhedsspørgsmål omkring brylluppet. En journalist fra en af landets store tv-stationer, spurgte i den forbindelse en repræsentant for Københavns politi om, hvorvidt ”islamisme” var et

trusselsbillede ved den store begivenhed, hvorefter repræsentanten fra Københavns politi bekendtgjorde, at alle fundamentalistiske grupperinger var i søgelyset (TV2, 14. maj 2004).

Journalistens spørgsmål afspejler et dansk debatklime, hvor kulturelle faktorer og opfattelse af risici og trusselsbilleder sidestilles. I dette tilfælde var det betegnelsen ”islamisme”, en betegnelse som i øvrigt ikke eksisterer ifølge dansk retskrivningsordbog, men angiveligt skulle betyde en muslimsk terrortrussel, som journalisten benyttede sig af. I andre tilfælde, hvilket min undersøgelse søger at påvise, udmønter forestillingen om ”islamismen” eller rettere sagt den muslimske anden, sig i retslige sanktioner i form af loven om familiesammenføring. Loven om familiesammenføring er dog ikke bare et kulturelt forankret fænomen. Loven har også nogle praktiske konsekvenser for en forholdsvis stor del af den danske befolkning, hvis levevis bliver stigmatiseret og kriminaliseret. De praktiske konsekvenser af loven om familiesammenføring, forstærker altså den kulturelle stigmatisering af den muslimske anden og omvendt er den kulturelle forankring, baggrunden for lovgivningen og dens konsekvenser.

Lovgivningen medfører således ikke kun sanktioner mod den muslimske anden. Den skaber også social kohæsion omkring danskernes forestilling af egen identitet og kultur. Lovgivningen definerer en vis levevis overfor dens modstykke og fungerer derfor som et pejlemærke på danskhed i et samfund præget af fraværet af en åbenlys enhedskultur. Et samfund, som udvikler en mangfoldighed som ikke tidligere set og hvis uundgåelige resultat er et multikulturelt samfund.

Kampen om national identitet er dog ikke bare et dansk anliggende, ifølge den svenske freelancejournalist, rigsdagspolitiker og vicedirektør for Timbro, Mauricio Rojas: *”En så kraftig bølge af påfaldende fremmede kulturer kan ikke undgå at skabe uro og smerte hos det folk, der bliver dens modtager, især hvis det drejer sig om en befolkning, der er ligeså homogen som den svenske”*. (Weekendavisen, 19. maj 2004) Sverige er, ifølge Rojas, i færd med en omstillingsproces fra det trygge ”Folkhem” til et multikulturelt samfund uden et samlende kulturelt fikspunkt. Hvad skal man da gøre for, at omstillingen til et multikulturelt samfund bliver så smertefri som muligt? Hvad skal man gøre for at undgå at frygten for ”Folkhemmet” endeligt, ikke medfører en svensk udgave af den danske lov om familiesammenføring, hvis konsekvenser antager et diskriminatorisk islæt? At give et bud på, hvordan Sverige klarer omstillingen til et multikulturelt samfund er selvsagt ikke så ligetil og vil være en anelse prætenttøst på dette studies grundlag, men jeg kan med rette pege på nogle problemstillinger med baggrund i den multikulturelle udvikling Danmark er i færd med, som har relevans for en forståelse af Sverige anno 2004.

Loven om familiesammenføring er som sagt en lovgivning rettet mod en forestilling af indvandrere og flygtninges kulturelt forankrede levevis. Man definerer altså med andre ord problemstillinger vedrørende flygtninge og indvandrere ud fra kulturelle parametre, og ikke sociale og økonomiske parametre. Problemet med en lovgivning baseret på kulturelle forhold er at, ”...[it] reduces complexities by giving priority to culture as determining differences. People do not, however come from a culture...they come from different social, economic, political, religious and sexual backgrounds”. (Schierup i Rytkenen, 2003. p.174) Loven om familiesammenføring er med sine kulturelle sanktioner, et eksempel på den kulturelle stigmatisering Schierup (og Rytkenen) anser som problematisk. En stigmatisering som forstærker en os/dem diskurs mellem etniske danskere og nydanskere og risikerer at isolere en befolkningsgruppe fra resten af samfundet. En stigmatisering af den muslimske anden og dens livsform har yderligere den konsekvens, at den segmenterer og udelukker denne gruppe fra den demokratiske proces og dermed risikerer man: ” at uteslutte främmande subkulturer eller att falla sönder i separata subkulturer utan inbördes kontakt (Habermas i Taylor, 1999. p. 130). Habermas bud er politisk integration, hvilket udelukker: ” fundamentalistiska invandrarkulturer” (Ibid. p. 130). Loven om familiesammenføring er både et eksempel på integration og ekskludering – integration af de etniske danskeres forestilling om den etniske danskers værdisæt/kulturgrundlag og ekskludering af den muslimske andens ditto.

8.0 Referencer

Clark, Jon et al (1990) *Robert K. Merton. Consensus and Controversy*. Melksham, Wiltshire: Redwoss Press Limited.

Furedi, Frank (2003) *Culture Of Fear*. London; Continuum.

Glassner, Barry (1999) *The Culture Of Fear*. New York: Basic Books.

Jakobsen, Michael (2003) *Frygt eller risiko? – en opsamling af senmoderne sociologiske samtidsdiagnosticeringer og diskurser*. Grus Nr. 68. Årg. 24. København: Bookpartner.

Lupton, Deborah (1999). *Risk*. London: Routledge.

Lupton, Deborah & John Tulloch (1999) *Theorizing fear of crime: beyond the rational/irrational opposition*. *British Journal of Sociology*. Vol. 50. Nr. 3.

Merton, Robert K (1951). *Social Theory and Social Structure*. Illinois: The Free Press of Glencoe.

Rytkønen, Helle (2003). *Europe and Its Almost European Other*.

Stinchcombe, Arthur L (1987). *Constructing Social Theories*. Chicago: University of Chicago Press.

Taylor, Charles (1999). *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Tudor, Andrew (2003). *A (macro) sociology of fear?* *British Journal of Sociology*. Vol.51. Nr. 2.

Ungar, Sheldon (2001). *Moral panic versus the risk society: the implications of the changing sites of social anxiety*. Vol. 52, nr. 2.

Kildemateriale

Ministeriet for Flygtninge Indvandrere og Integration. (MFFI) (2004). *Rapport om de langsigtede byrdefordelingsmæssige konsekvenser af udlændinge- og integrationspolitikken*. www.inm.dk

Ministeriet for flygtninge og indvandrere. (2003) *Årbog om udlændinge i Danmark*. www.inm.dk

Nyhedsbrev nr.22, (2003). *Ægteskab uden Grænser*.

Statsministeriet. (STM) (2003). *Statsministerens nytårstale*. www.stm.dk

Udlændingestyrelsen. December. 2003: *Faktablad om familiesammenføring*

Artikler

Bring, Malin. (19. maj 2004). *Adjö Folkhem*. 1. sektion, p.2. Weekendavisen.

Klarskov, Kristian & Christine Cordsen (19. september 2003). *Udlændingeloven lempes til fordel fro gifte udlandsdanskere*. 1. sektion, p.1. Politiken.

Kuula, Dorte & Orla Borg. (23. maj 2004). *Islam- Danskerne frygter muslim-dominans*. 1. sektion, p.1. Jyllands-posten.

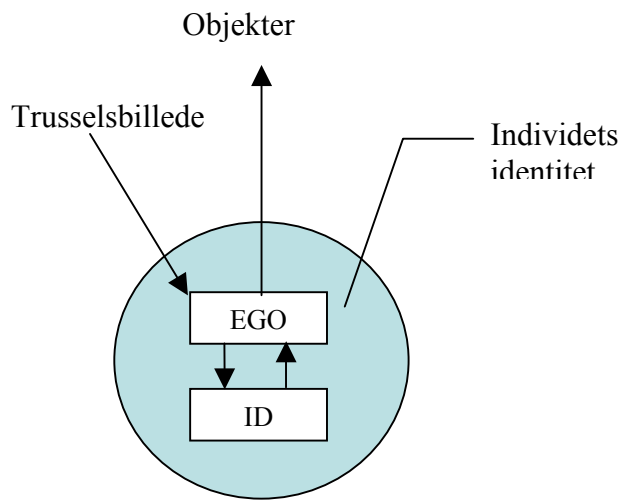
Larsen, Steen. (9. november 2001). *Brixtofte angriber Vs strammerkurs*. 1. sektion, p.1. Berlingske Tidende.

Petersen, Trine Munk. (2. marts 2003). *Kærester i klemme*. 2. sektion, p.9. Berlingske Tidende

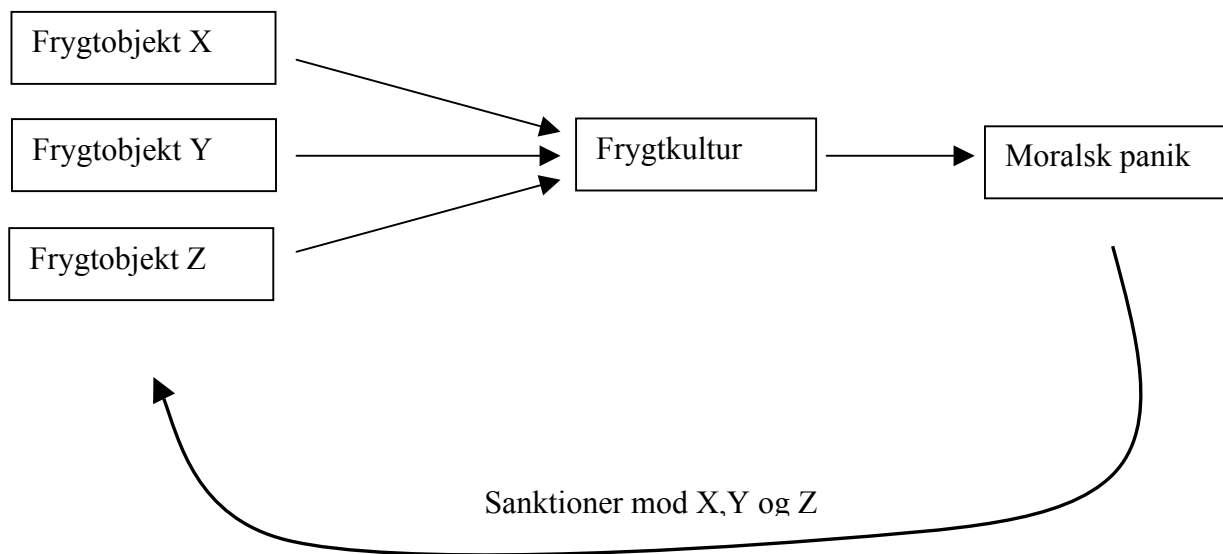
Ritzau (17. april 2004). *Nej til godkendelse af danske udlændingeregler*. Ritzaus Bureau

9.0 Forklaringsmodeller

Figur 6.2a



Figur 6.3



Figur 6.2b

